

Riistantutkimuksen tiedote 195B:1-7. Helsinki 20.8.2004

Sjöfåglarnas förekomst och ungproduktion år 2004

*Hannu Pöysä, Marcus Wikman, Esa Lammi och Risto A.
Väisänen*

Sjöfåglarnas totalstammar minskade från föregående år och var nu mindre än någon gång tidigare under den snart tjugo år långa övervakningsperioden. Detta var en följd av att flere talrika arters stammar minskade. Storleken på de häckande stammarna för våra viktigaste viltänder, gräsand och kricka, var klart mindre än föregående år. Även sothönan minskade märkbart, bläsanden något mindre. Knipstammen förblev oförändrad från föregående år. Många arter minskade speciellt i södra Finland, men i norra Finland höll de fjolårsnivå eller ökade något. Gräsandens ungproduktion var sämre än förra året, men höll sig ändå över långtidsgenomsnittet. Produktionen av ungar var låg i norra Finland. Även krickans häckning lyckades bättre i söder än i norr och produktionen av ungar i hela landet var den samma som förra året. Sjöfåglarna började häcka tidigt i år och största delen av ungarna hinner bli flygga i god tid före jaktsäsongen.

Forkningsprofessor Hannu Pöysä, Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet, Kauppakatu 18-20, 80100 Joensuu, tel. 0205 751 450, planerare Marcus Wikman, Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet, PB 6, 00721 Helsingfors, tel. 0205 751 272, forskare Esa Lammi och Risto A. Väisänen, Naturhistoriska centralmuseet, PB 17 (N. Järnvägs-gatan 13), 00014 Helsingfors universitet.

Räkningen av sjöfåglarnas häckande stammar och ungpullar i våra insjövattnen ordnas av Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet i samarbete med Naturhistoriska museet. Räkningar gjordes i hela landet och största delen av räkningarna utfördes av frivilliga jägare och ornitologer. De häckande bestånden uppskattades i maj-juni genom två parräkningar och ungpullproduktionen med en kullräkning i juli. Sjöfågelräkningarna är en del av Vilt- och fiskeriforskningsinstitutets långtidsövervakning av viltstammarna. Huvudmålet för räkningarna är våra viktigaste viltänder gräsand, kricka, bläsand och knipa, men räkningarna ger rikligt med observationer som ligger till grund för de årliga beståndsuppskattningarna också av fåtaligare arter.

Jämförelsen av antalet par mellan åren 2003 och 2004 baserar sig på räkningar från 609 inventeringspunkter och ungpullproduktionen från 350 inventeringspunkter. I jämförelsen finns endast sådana platser med, där räkningarna utförts båda åren. De årliga förekomstindexen baserar sig alltid på räkningar utförda på samma platser två år i följd; indexet har också omräknats för att ge jämförbara resultat för hela övervakningsperioden.

Talrika arter minskade

Sjöfågelstammarnas totala parantal minskade jämfört med föregående år (tabell 1) och kurvan för stammens utveckling föll till den lägsta nivån under hela övervakningsperioden (fig. 1). Minskningen gällde uttryckligen södra Finland; i norra Finland ökade däremot totalstammen.

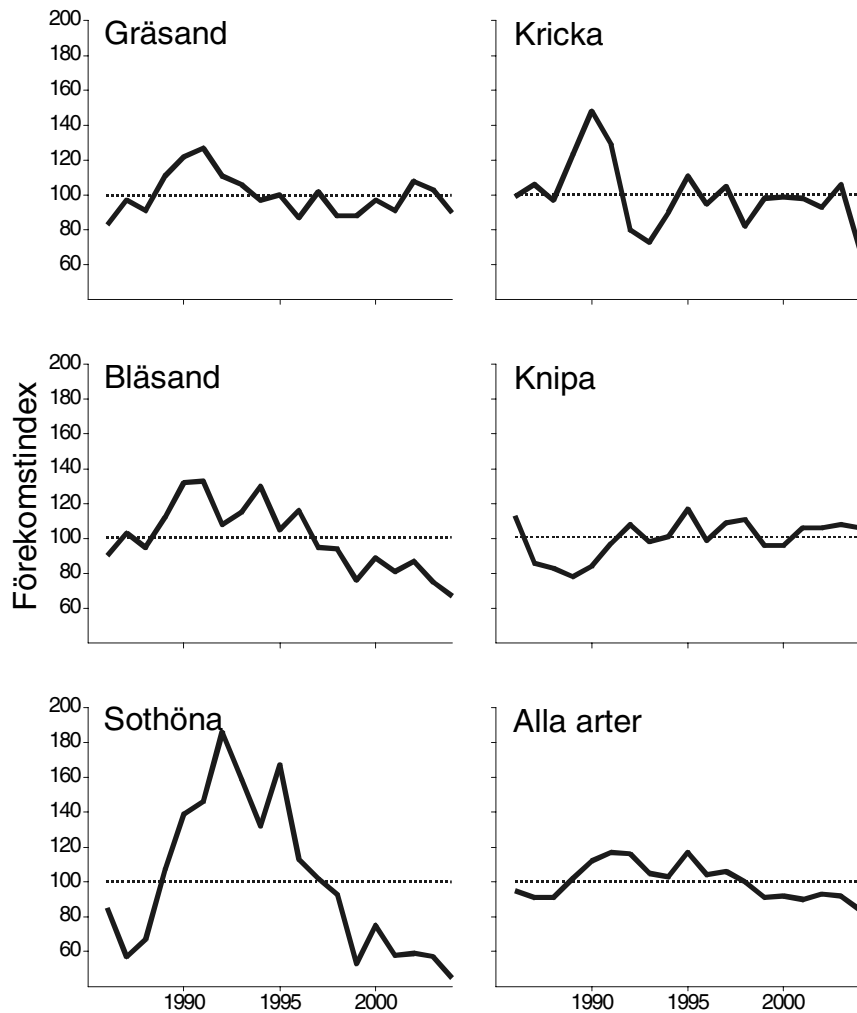
Förändringarna i totalstammen var en följd av några talrika arters minskning. Gräsandens och krickans häckande stammar minskade i söder, men var något talrikare än föregående år i norr. Båda arternas totalstammar var mindre än föregående år. Även bläsand och knipa minskade i söder och ökade i norr medan index för hela landet förblev på fjolårsnivå. Också sothönan hörde till de arter som minskade. Krickans, bläsandens och sothönans förekomstindex var nu de lägsta under hela övervakningsperioden. Endast viggen ökade klart; den häckande stammen ökade både i söder och norr.

Tabell 1. Antalet sjöfågelpar på jämförbara inventeringspunkter år 2003 och 2004. I totalantalet finns medtaget även fåtaliga arter. Index för år 2004 anger i procent hur många fågelpar observerades jämfört med år 2003. Södra Finland (S-F) = området söder om Uleåborgs län och Norra Finland (N-F) = Uleåborgs och Lapplands län.

	Häckande par								
	S-F		N-F		Hela landet		Index 2004		
	2003	2004	2003	2004	2003	2004	S-F	N-F	Tot.
<i>Gräsand</i>	726	601	151	162	877	763	83	107	87
<i>Kricka</i>	537	289	140	153	677	442	54	109	65
<i>Bläsand</i>	173	144	28	36	201	180	83	129	90
<i>Knipa</i>	1 055	989	346	392	1 401	1 381	94	113	99
<i>Sothöna</i>	178	141	1	2	179	143	79	–	80
<i>Stjärtand</i>	60	51	9	14	69	65	85	156	94
<i>Skedand</i>	23	26	3	6	26	32	113	–	123
<i>Vigg</i>	82	93	44	67	126	160	113	152	127
<i>Brunand</i>	29	41	1	1	30	42	141	–	140
<i>Storskrake</i>	146	136	38	39	184	175	93	103	95
<i>Småskrake</i>	23	21	7	6	30	27	91	–	90
<i>Alla arter</i>	3 769	3 250	888	1 008	4 657	4 258	86	114	91

Eftersom förändringarna i stammarna både mellan åren och mellan de södra och norra delarna av landet var överensstämmande för många arter föreligger troligen någon gemensam orsak till förändringarna. Skillnaderna mellan landets södra och norra delar har oftast att göra med när våren infaller. År 2003 var våren mycket sen och många arter ökade i söder men minskade i norr. I år var våren tidig och situationen den motsatta.

Vilka mekanismer som ligger bakom stammarnas växlingar är inte helt klarlagda. Speciellt för simänderna och sothönan påverkar föregående

Figur 1. Gräsandens, krickans, bläsandens, knipans, sothönans och hela sjöfågelbeståndets växlingar åren 1986-2004. Förekomstindex 100 = medeltalet för åren 1986-2004.

års unproduktion i någon mån följande års häckande stam. För knipans del syns denna effekt först efter två år eller mer. I fjol var gräsandens unproduktion svag i södra Finland i fjol, men ganska god i norra Finland, vilket stämmer väl överens med de nu observerade förändringarna i

Tabell 2. De talrikaste ändernas kullantal och kullstorlek år 2003 och 2004, samt 2004 års produktionsindex. Indexet beaktar både antalet kullar och kullstorleken och anger i procent produktionen av ungar jämfört med år 2003.

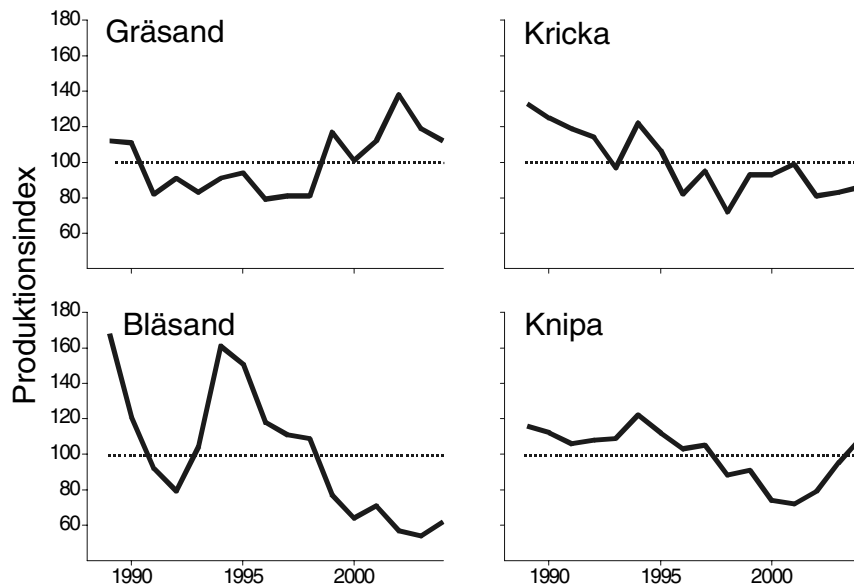
	<i>Antal kullar</i>		<i>Kullstorlek</i>		<i>Index</i>
	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2004</i>
<i>Gräsand</i>	166	157	5,3	5,3	95
<i>Kricka</i>	89	86	4,6	4,9	103
<i>Bläsand</i>	39	51	5,1	4,5	115
<i>Knipa</i>	205	235	4,2	4,2	115

stammen. Däremot lyckades krickans och bläsandens häckning relativt bra i södra Finland i fjol, men dåligt i norra Finland. Detta gäller speciellt bläsanden. Ungproduktionen i fjol förklarar alltså inte förändringarna i stammen för dessa arter. Krickstammen minskade så kraftigt att en betydande del av stammen troligen inte alls kommit till de normala häckningssjöarna. Krickan är inte särskilt hemortstrogen, varför stammen ofta varierar kraftigt mellan åren och även regionalt.

Ungproduktionen måttlig

Trots de häckande stammarnas decimering var unproduktionen för de flesta arter relativt bra, för vissa arter t.o.m. bättre än i fjol. Gräsandens produktion sjönk från i fjol (tabell 2), men var ändå något bättre än genomsnittet (figur 2). Krickans produktion var ungefär lika stor som föregående år, men bläsandens och knipans produktion ökade något från i fjol. Knipan producerade bättre än på många år och unproduktionen låg över långtidsgenomsnittet. Krickans och bläsandens häckning lyckades tydligen bra, och produktionen var klart bättre än väntat med tanke på den häckande stammens storlek.

Det fanns skillnader i unproduktionen mellan södra och norra Finland. Gräsandens produktion var liten jämfört med förra året speciellt i norra Finland (produktionsindex 62 %), men var i södra Finland som föregående

Figur 2. Variationen i produktionen av ungar hos gräsanden, krickan, bläsanden och knipan 1989-2004. Produktionsindex 100 = medeltalet för åren 1989-2004.

år (produktionsindex 104 %). Även krickans föryngring var god i södra Finland (produktionsindex 111 %) och i norra Finland något under förra årets nivå (produktionsindex 93 %). Bläsandens häckning lyckades utmärkt i södra Finland (produktionsindex 121 %) och knipans i norra Finland (produktionsindex 138 %).

Sjöfåglarnas, speciellt de tidiga flyttarnas, häckningstidpunkt beror mycket på hur våren framskrider, uttryckligen tidpunkten för islossningen. Våren var tidig i år och de viktigaste viltänderna kunde påbörja sin häckning i god tid. Detta har kunnat skönjas även i kullräkningarna. T.ex. påträffades de första flygga ungfåglarna av gräsand och knipa redan innan mitten av juli. Även största delen av krickans och bläsandens ungar har varit väl utvecklade under kullräkningen. Detta betyder att även de gamla honorna som lyckats med häckningen har kunnat börja rugga i god tid. Gamla kniphonor flyttar normalt från häckningssjön för att rugga i god tid före jaktsäsongens början.

Sålunda påträffas inte oflygga fåglar av de viktigaste viltarterna i några stora mängder då andjakten börjar. Honor som av någon orsak varit försenade med sin häckning och deras ungar avviker från detta – ju längre norrut desto troligare.